

Stichting Medisch Farmaceutisch Museum 'De Griffioen'

Koornmarkt 66, 2611 EJ Delft

Bankrelatie: NL 28 INGB 0659 3407 20

Inschrijvingsnr. K.v.K.: 41.14.63.91

RSIN : 816071585 (ANBI nummer)

Correspondentieadres

Koornmarkt 66, 2611 EJ Delft

E-mail: info@griffioen.biz

Website: www.griffioen.biz

Tel. (015) 2120941 b.g.g. (015) 3646375 (secretaris)

Erevoorzitter: B.P.K. Griffioen, arts

Bestuur

Drs. M.A. Taal-Boonacker

CDR H.R. Lodder

Drs. J.F. Berghs-Jonckers

Drs. S.M. Dreijer- van der Glas

C.H. Wagenaar Hummelinck, arts *lid*

voorzitter

vice-voorzitter

secretaris

penningmeester

Commissie van aanbeveling

Prof. Dr. D.D. Breimer

Prof. Dr. M.J. van Lieburg

Drs. C.A.C.M. Oomen

*De toekomst ligt besloten
in het heden en het verleden
(vrij naar J. Krishnamurti)*

Voorwoord

2016 was een jaar vol activiteiten. Hiervan wordt u in dit jaarverslag/museumgids op de hoogte gebracht. De groep vrijwilligers is dit jaar uitgebreid. Vol animo wordt nu in het museum gewerkt om de collectie nog beter tot zijn recht te laten komen. Zoals reeds eerder vermeld is, heeft het museum één van de grootste collecties simpliciaverzamelingen, die zeker het bekijken waard is.

Naast het vertrouwde jaarverslag treft u een verslag aan van de viering van ons 25-jarig bestaan in juni en een interview met Max van Noort, die in september het bestuur heeft verlaten.

Van zijn hand is het artikel over het boek 'De Heerschende Persloop' geschreven door Matthias van Geuns (1735-1817) over de dysenterie-epidemie die rond 1783 de provincie Gelderland fel getroffen heeft.

Dit jaar schreef dr.H.L. Houtzager een artikel over Reinier de Graaf, die 375 jaar geleden geboren werd en in Delft gewoond heeft.

Ons bestuurslid Suzy Dreijer heeft in november een presentatie verzorgd over de geschiedenis van sterilisatie en antieke sterilisatieapparatuur in ons museum.

Onze begunstigers willen wij bedanken voor de financiële steun. Ook de adverteerders zijn wij dankbaar voor hun medewerking waardoor deze uitgave weer mogelijk is gemaakt en de uitgever Elma Media voor de verzorging van dit jaarverslag/museumgids.

25 jaar

Medisch Farmaceutisch Museum De Griffioen

Zaterdag 4 juni vierde het Medisch Farmaceutisch Museum De Griffioen haar 25-jarig bestaan. Het bestuur was heel blij op die dag ook de oprichters van het museum te mogen ontvangen, de heer B.K.P.Griffioen, oud-directeur van het Reinier de Graaf Gasthuis, en zijn zuster mw. M.C.M.Griffioen.

De heer B.K.P.Griffioen, oud-directeur van het Reinier de Graaf Gasthuis, en zijn zuster mw. M.C.M.Griffioen

Gedurende de dag werden er voor donateurs en andere genodigden rondleidingen door de vrijwilligers van het museum verzorgd. Tijdens deze wandeling langs de vitrines, waarin voorwerpen op velerlei medisch gebied te zien zijn, werd verteld wat het voorwerp is en hoe het gebruikt werd of nog wordt. De verschillende ruimtes met vitrines zijn naar vakgebied ingericht. Zo is er een ruimte met artikelen voor verpleging en verzorging en een ruimte met voorbeelden van gynaecologische en verloskunde-instrumenten. Daaraan grenst een replica van de kamer van Reinier de Graaf, Delftse arts en ontdekker van o.a. het Graafse follikel, dat een belangrijke rol speelt in de voortplanting. In deze kamer worden wasmodellen en preparaten op sterk water tentoongesteld. Ten slotte is er nog een ruimte met een groot aantal microscopen, van klein en eenvoudig tot de grotere hedendaagse, en met tandheelkundige instrumenten .

Op het farmaceutisch gebied valt er een oude apotheek te bewonderen, ingericht met oude voorraadpotten, vijzels, mortieren en verschillende balansen met gewichten. Blickvanger bij binnenkomst is wel de grote, fraaie houten simpliciakast waarschijnlijk uit de 18de eeuw vol met simplicia (= niet bewerkte geneesmiddelen uit het planten-, dieren- of delfstoffenrijk). Verder kunt u zien hoe men vroeger pillen draaide en hoe deze verguld werden.

Tijdens de receptie voor de donateurs en genodigden hield de voorzitter, Marga Taal-Boonacker een toespraak over de veranderingen in het museum en werd de eerste uitgave van het boekje "Simplicia verzamelingen in het Medisch Farmaceutisch Museum De Griffioen" aan de twee oprichters van het museum Bob en Margreet Griffioen uitgereikt door de schrijver Raymond van der Ham. Bob Griffioen was verheugd te zien dat de vrijwilligers met zo veel animo zijn werk in het museum voortzetten. Ze doen dit niet alleen tijdens de rondleidingen, maar zijn ook bezig de collectie zo goed mogelijk te verzorgen en tentoon te stellen. Hierbij wordt het leeraspect vooral niet vergeten, want er komen regelmatig studenten van opleidingen in de gezondheidszorg. Door de rijke collectie kunnen er steeds wisselende tentoonstellingen worden gehouden en dus blijft het Medisch Farmaceutisch Museum De Griffioen ook na de recente veranderingen zeker een bezoek waard.

Reinier de Graaf 375 jaar geleden geboren

Inleiding

Wij Nederlanders nemen maar al te graag de gelegenheid te baat om stil te staan bij belangrijke gebeurtenissen uit het verleden en hier aandacht aan te schenken in woord of beeld. Talrijk zijn de voorbeelden waarbij wij ons hetzij feestelijke – hetzij treurige gebeurtenissen in herinnering brengen, die een gedenkwaardig moment vormen in onze rijke vaderlandse geschiedenis.

Ook personen die op het gebied van politiek, cultuur of wetenschap een vooraanstaande positie hebben gehad in het verleden, staan op bepaalde momenten weer volop in de belangstelling.

Een figuur die in ons land in de zeventiende eeuw een belangrijke rol heeft gespeeld in de ontwikkeling van de medische wetenschap is Reinier de Graaf.

(fig. 1) Hij werd geboren op 30 juni 1641,

375 jaar geleden in het jaar waarover het bestuur van het museum De Griffioen haar verslag uitbrengt. De Graaf was de zoon van Cornelis Maertensz., stadsbouwmeester te Schoonhoven en Catharina Reyniersdr. Van Breenen, die uit een zeer oud geslacht stamde dat in het verleden de weeshuizen te Dordrecht en Schoonhoven met schitterende en rijke geschenken had begiftigd.

Te midden van de nationale ellende van het Rampjaar 1672 huwde Reinier op 14 juli te Gouda Maria van Dijck. In 1673 overleed Reinier de Graaf op 17 augustus en werd hij begraven in de Oude Kerk te Delft.

De Graaf begon zijn universitaire opleiding in Leuven, waar hij colleges volgde van de ontledkundige Plempius (1601-1671), die daar sedert 1633 doceerde. In 1661 werd hij in Utrecht als student in de geneeskunde ingeschreven. Op 5 april 1663 werd hij samen met zijn twee jaar oudere broer Maarten, die rechten ging studeren, student aan de Leidse universiteit. Ook hier volgde De Graaf, evenals hij dit in Leuven en Utrecht had gedaan, ontledkundige colleges, thans bij Johannes van Horne (1621-1670). Als jonge student hielp De Graaf Van Horne bij het vervaardigen van anatomische preparaten; hem komt de eer toe de ontdekker te zijn geweest van de injectiespuit, waarmee vloeistoffen en was als kleur- en conserveringsmiddel in de vrijgeprepareerde bloedvaten en lymfepvaten konden worden gespoten.

Fig. 1. Jeugdportret van Reinier de Graaf.

Behalve aangetrokken door het ontledkundig werk van Van Horne, was De Graaf tevens een toegewijde leerling van Franciscus de Boë Sylvius (1614-1672), die een aanhanger was van de iatrochemische leer en een verdienstelijke poging heeft gedaan om te komen tot een indeling van de uit- en inwendig functionerende klieren in het menselijk lichaam. De belangstelling, die De Graaf had voor het vocht van de alveesklier, werd, naar hijzelf aangeeft, gewekt op de colleges van Sylvius. Nog als student in Leiden slaagde De Graaf erin om "Na veel swaarhoofdige overpeynsingen" tot een "Proefstuk" te komen dat "onse verwagtingen in alle deelen voldoet."

Het experiment kwam hierop neer, dat bij een hond, na opening van de buik, de twaalfvingerige darm onder de uitgang van de maag en achter de uitmondning van de gal de pancreasbuis werd afgebonden en vervolgens opengesneden. Door nu de "schagt van een wilde Endtvoegel" in de opening van de afvoerbuis van de alveesklier te brengen en daarna de buik te sluiten, kon men het vocht in een flesje opvangen. (fig. 2) In die dagen, toen de fysiologie het experiment nauwelijks kende, was het denkbeeld van De Graaf geniaal om op bovengenoemde wijze het alveeskliersap zuiver in handen te krijgen. In 1664 publiceerde De Graaf zijn eerste verhandeling over het pancreasvocht in de vorm van een traktaat dat als titel droeg: *De Succo Pancreatici Natura et Usu Exercitatio Anatomico-Medica*.

Zoals vele van zijn tijdgenoten vertrok ook De Graaf in 1665 voor een peregrinatio academica naar Frankrijk waar hij in verband met zijn pancreas-onderzoek lijkopeningen verrichtte. Op 23 juli 1665 verwierf hij te Angers met lof de doctorstitel. Na een tweede bezoek aan Angers keerde Reinier de Graaf in 1667 naar Nederland terug; hij vestigde zich te Delft. De gezondheidstoestand van De Graaf, die toen 26 jaar oud was, moet al te wensen hebben overgelaten. Zijn Franse vriend Faber schrijft tenminste: "Soignez votre très délicate santé et conservez-vous le mieux possible pour vous, pour vos amis et pour la science".

Fig. 2. De hond met de pancreasfistel.

Fig. 3. Het anatomiegebouw aan de Verwersdijk te Delft. (tekening H.L. Houtzager).

In Delft verwierf De Graaf zich een grote praktijk. In het rekenboek van het chirurgijngilde van de stad staat bij de ontvangsten van het gilde voor het jaar 1667, het jaar waarin De Graaf zich te Delft vestigde: 'Van Doctor De Graaf voor het recht van d'anatomie 5.4'. Waarschijnlijk heeft De Graaf aan het chirurgijngilde deze som moeten betalen om in de gelegenheid te worden gesteld anatomisch onderzoek te kunnen verrichten in het theatrum anatomicum, gelegen aan de Verwersdijk. (fig. 3)

Hoewel Reinier de Graaf door zijn onderzoekingen van het alvleessap daarvoor reeds een plaats verdient in de rij van beroemde medici uit het verleden, berust zijn bekendheid in de medische wereld van thans toch voornamelijk op het feit, dat hij op het gebied van de vrouwelijke voortplantingsorganen opzienbarende ontdekkingen heeft gedaan. Algemeen verspreid in de literatuur is de bewering, dat De Graaf weliswaar de ontdekker is van de naar hem genoemde follikels (blaasjes in het ovarium, de eierstok), maar dat hij de fout beging deze voor de eieren zelf te houden. Zijn onderzoek en ontdekking over de vrouwelijke geslachtsorganen heeft hij in 1672 openbaar gemaakt in een verhandeling getiteld: *De mulierum organis generationi inservientibus tractatus novus* (Nieuwe verhandeling over het nut van de voortplantingsorganen van de vrouw) (fig. 4), waarin hij een uitvoerige en grondige uiteenzetting gaf van de bouw en functies van de vrouwelijke geslachtsorganen. De ondertiteling van de Nederlandse vertaling van dit werk luidt 'Vertonende dat soo wel Menschen, en al het Gedierte, 't welk men Leeven-barend noemt, uyt een Ey, als datmen Eyer-leggend doopt, haar oorspronkelijk beginsel trekken'.

Tenslotte dient te worden vermeld de positieve bijdrage die De Graaf heeft geleverd bij het bekendmaken van de ontdekkingen, die Antoni van Leeuwenhoek (1632-1723) in Delft heeft gedaan. De Graaf, die correspondent was van de Royal Society in Londen, heeft in de brief van 28 april 1673 de

secretaris van dit genootschap Henry Oldenburg gewezen op het belang van het werk dat Van Leeuwenhoek verrichtte: ‘.. deel ik u voor het ogenblik (slechts) mee, dat een zekere zeer vindingrijke man, Leeuwenhoek geheten, microscopen heeft uitgevonden, welke zeer verre overtreffen diegene welke we tot nu toe gezien hebben ...’

Uit het bovenstaande moge blijken dat er belangrijk wetenschappelijk onderzoek verricht is door Reinier de Graaf, zowel op het gebied van de secretie van de pancreas als wel wat betreft de bouw en functie van de vrouwelijke geslachtsorganen. Daarnaast pousseerde De Graaf Van Leeuwenhoek bij de Royal Society, overtuigd als hij was van de belangrijke onderzoeken en ontdekkingen die door deze werden gedaan.

Fig. 4. Titelpagina van Reinier de Graafs *De mulierum organis generationi inservientibus* (1672).

Literatuur

- Graaf R. de *Alle de Wercken*, Amsterdam (1686).
- Houtzager H.L. Reinier de Graaf. *Spiegel Historiae*. jrg. 8, nr. 7/8, p. 420-423. (1973).
- Houtzager H.L. *Regnerus de Graaf Schoonhovianus*. Historische Encyclopedie Krimpenerwaard. jrg. 12, nr. 4, p 97-108. (1987).
- Houtzager H.L. *De disputatie over het pancreassap*. Medisch Contact nr 44, 1115-1116. (1989).
- Lindeboom G.A. *Reinier de Graaf, leven en werk*. Delft (1973).

Dr. H.L. Houtzager

De Heerschende Persloop

Wie wel eens een antiquariaat bezoekt treft zo af en toe een interessant boek aan dat een medisch onderwerp behandelt en dat waard is om nader beschreven te worden. Bekijken wij de titelpagina op de volgende bladzijde wat nauwkeuriger dan komen wij al snel tot de conclusie dat de auteur met de persloop dysenterie bedoelt.

De Heerschende Persloop (dysenteria epidemica) die in de laatste jaren vooral in 1783 de provincie Gelderland fel getroffen heeft. Nagespoord, inzonderheid op het quartier van de Veluwen.

door MATTHIAS VAN GEUNS

Te Harderwijk, bij J. Moojen en te Amsterdam bij W. Holtrop, 1784.

Matthias (Matthijs) van Geuns werd op 2 september 1735 uit doopsgezinde ouders geboren. Zijn vader had hem aanvankelijk voorbestemd tot de lakenhandel en daarom moest Matthias zijn plannen om medicus te worden kortstondig opgeven. Hij had zich overigens al op 16-jarige leeftijd ingeschreven aan de Groningse universiteit en kort nadien mocht hij het onderwijs aldaar toch aanvangen. Het studiejaar 1758/1759 bracht hij in Leiden door waar hij de colleges volgde van onder anderen de anatoom Albinus en de patholoog en chemicus Gaubius. Vervolgens verbleef hij nog een jaar in de universiteitskliniek Charité te Parijs waar hij ervaring opdeed in de verloskunde. In 1761 promoveerde hij in Leiden tot doctor in de geneeskunde waarna hij zich als praktiserend arts in Groningen vestigde. Niemand kon toen vermoeden dat hij in Harderwijk tot stadsarts en hoogleraar benoemd zou worden (1777). Het professoraat in Groningen ging aan zijn neus voorbij vanwege zijn doopsgezinde belijdenis. In de Franse tijd werd hij een van de lijfartsen van Lodewijk Napoleon. In het 302-pagina's tellende boekwerk zegt Van Geuns dat het in 1783 getroffen gebied van de persloop op de Veluwe zich vrij nauwkeurig laat afbakenen. Hij doet dat op een wat ingewikkelde manier met diagonalen op de kaart van de Veluwe, maar in een daarop volgende tabel weten wij precies over welke steden en dorpen hij het hoofdzakelijk heeft: Nijmegen, Arnhem, Tiel, Ede, Garderen, Barneveld, Ermelo en Putten.

Natuurlijk wist hij in zijn tijd weinig van persoonlijke hygiëne, laat staan van bacteriën en antimicrobiële middelen en moest men het hebben van nauwkeurige observaties die door Van Geuns zorgvuldig op schrift werden gesteld. Zo schrijft hij bijvoorbeeld: "De persloop behoort tot die volksziekten welke zeldzaam zijn van welke men soms een mensenleeftijd niet hoort en bij hete zomers ziet men doorgaans een menigte van insecten en diertjes die op rottige dingen azen en daardoor aangekweekt worden en zich ongelooflijk vermenigvuldigen; zo altoos waargenomen, en ook vooral deze laatste zomer bij ons op de Veluwe is in de onverbeeldelijke menigte van vliegen, daar men in huizen vooral te lande mede gekweld werd."

OK 21

D E
HEERSCHENDE
P E R S L O O P .

(DYSENTERIA EPIDEMICA)

D I E

IN DE LAATSTE JAAREN VOORAL IN 1783.
DE PROVINCIE VAN GELDERLAND

*Dit boek moet
lijven aan de
Pastorie van
Bennecom.*

FEL GETROFFEN HEEFT,

NAGESPOORD,

INZONDERHEID OP HET QUARTIER
VAN VELUWEN,

E N

TEN GEMEENEN NUTTE VERHANDELD,

DOOR

MATTHIAS VAN GEUNS.

ARCHIATER DIER PROVINCIE EN PROFES-
SOR DER GENEESKUNDE AAN HAARE
ACADEMIE, ENZ.

MET EEN AANHANGSEL EN BYLAGE.

ἡ κριτικὴ ἰστορ., ἢ τὰ κριτικὰ σχολιαστὰ, εἰ τὴ κριτικὴ καλίστη
HIPPOCR.

TE HARDERWIJK, BIJ J. MOOJEN,

E N

TE AMSTERDAM, BIJ W. HOLTROP.

1784.

Zoals eerder opgemerkt was Van Geuns een scherp waarnemer en het was hem opgevallen dat van de andere pijnlijke soorten van buikloop (diarree), de dysenterie zich onderscheidde door de bijmenging van bloedig afschraapsel der darmen, met als gevolg de uitscheiding van bloed, etter en taai slijm. "Naarmate de ziekte vordert," schrijft hij, "wordt de ontlasting bruin, dun, en zeer rottig stinkende." Ook bestaat er een afkeer van eten. "Ijskoude ledematen en een nauwelijks voelbare pols" zijn volgens hem tekenen van het afsterven van de ingewanden en een voorbode van de dood. Voorts merkt hij op dat de persloop als volksziekte in de winter doorgaans verdwijnt. (Overigens zij terloops medegedeeld dat in de zestiende eeuw de dysenterie herhaaldelijk in epidemieën is opgetreden. In het hete jaar 1538 bijvoorbeeld is de persloop in heel Europa verspreid geweest.) In deze roerige periode raadpleegt Van Geuns regelmatig zijn collegae aangaande het voorschrijven van medicamenten. Een greep: gerstewater, amandelmelk, kamille- en vlierthee, salep, wilgenbast, opium, kina. In Nijmegen hebben de boeren met het farmaceutische gedoe maar weinig op en zien ze meer heil in 3 delen brandewijn op 2 delen suiker. Aderlatingen, in die tijd nog een veel toegepaste therapie, komen in de loop van de ziekte wegens verval van krachten nog maar zelden van pas. Het zetten van de klisteerpijp is ook niet altijd mogelijk vanwege de pijnlijkheid van de endeldarm. "Het pijpje moet ook, na 't gebruik, zorgvuldig gezuiverd worden, om naderhand een lijder aan een andere ziekte mooglijk ook deeze aan te zetten."

Waarom heeft de heersende persloop met name in het jaar 1783 een aantal steden op de Veluwe zo fel getroffen? Natuurlijk zijn er in die gebieden velen die de dans zijn ontsprongen, dat wil zeggen dat zij of ziek zijn geweest maar niet zijn overleden of geheel niet in aanraking met de persloop zijn geweest. Van Geuns geeft in zijn boek de volgende sterftetabel weer:

Te Nymegen, Gestorven	158 Mannen	167 Vrouwen
" Arnhem,	72	94
" Tiel	6	8
" Ede,Gard.en Barn.	51	52
" Ermelo	12	8
" Putten	5	1
Samen, Gestorven	304 Mannen	330 Vrouwen

Vervolgens verlaat hij zich in allerlei details die hier nu niet ter zake doen, zoals hoeveel volwassenen en hoeveel kinderen er bij de fatale epidemie betrokken zijn geweest. Eveneens in welke zomermaanden de persloop het hevigst woedde en nog een (groot) aantal andere specificaties. Toch maakt onze geneesheer nog een opmerkelijke gevolgtrekking tussen de stad Nijmegen en het dorp Bemmelen dat daar zo'n 6 kilometer vandaan ligt. In Nijmegen met zijn 16000 inwoners stierven er 457 aan de persloop - dat is nagenoeg 1 op de 36 - terwijl in Bemmelen met 600 inwoners er 120 de epidemie niet overleefden. (1 op de 5). "Welk een verbaazend verschil en het zou aan de bederflijke vervuiling van de lucht te wijten kunnen zijn."

Gedurende deze epidemie heeft Van Geuns inmiddels zoveel kennis en ervaring opgedaan dat hij duidelijk een verschil ziet tussen de voorkoming en de behandeling bij (bezoekers van) een patiënt met de persloop. Hij heeft een uitgebreide lijst van aanbevelingen gemaakt waarvan hier een kort overzicht wordt gegeven.

Voorkoming of het ontstaan der besmetting

- 01 Om de omgang met de zieke goed te laten verlopen is het raadzaam dat de zieke in een afzonderlijk vertrek wordt geplaatst.
- 02 Dat zijn bed afgezonderd wordt van de plaats waar hij zijn ontlasting doet en dat hij zich ook niet begeeft onder het overige huisgezin en dat niemand van hen bij hem in de buurt komt en ook niet met hem in een bed slaapt. Op deze wijze zijn mogelijk de voornaamste wegen afgesneden waarlangs de besmetting zich zou kunnen verbreiden.
- 03 De zieke zal zich altijd zorgvuldig onthouden van het algemeen gemak om zijn ontlasting te doen, maar de pot, waarin hij zich ontlast zal ook nooit in zulk een algemene plaats gelegegd mogen worden. De pot wordt telkenmale met zand bedekt.
- 04 Men zal de ziekenkamer zo luchtig mogelijk houden.
- 05 Het beddengoed en het stro waarop de zieke ligt en de kleren die de zieke aan heeft (gehad) bevatten natuurlijk veel meer smetstoffen veroorzaakt door de lucht en door de uitwaseming van het lichaam. In het behandelen van de kleren en van het bed moet de grootste voorzichtigheid worden betracht. Niemand mag door de zieke gebruikte kleren aandoen, of zich op het door hem beslapen bed neer te leggen, tenzij eerst zeer lange tijd gelucht, gezwaveld, gezuiverd of gewassen te zijn. Doch de veren uit de bedden en vooral het vuile stro daaruit moet worden verbrand want dat wordt voor zeer besmettelijk gehouden.
- 06 De bezoekers dienen hun speeksel niet door te slikken maar telkens uit te werpen zolang men bij de zieke is om te voorkomen dat enige smetstoffen mogelijk naar binnen gaan.
- 07 Dat men om dezelfde reden niets eet of drinkt in het ziekenvertrek.
- 08 Men moet vooral niet inademen wanneer men kort bij de zieke is en in het bijzonder wanneer men onder het bereik van zijn adem komt. De zelfde oplet-tendheid geldt bij het bekijken en verdragen van de ontlasting.
- 09 De verzorgers van de zieke die bijvoorbeeld het bed moeten opmaken zullen altijd nauwgezet hun bovenkleren dichtdoen om na het werk deze kleding zorgvuldig te luchten. Met deze voorzorg is het aan te bevelen de mond en keel van de zieke uit te spoelen met azijn en water.
- 10 Voorzichtigheid bij de lijken. Niet ontkleden, maar spoedig kisten. De begrafenis moet zo snel mogelijk geschieden en de graven moeten zo diep mogelijk zijn zodat er veel aarde op geworpen kan worden. Liever nog met zand dat doortrokken is met azijn om de kwade lucht nog meer te bedwingen. Bij voorkeur niet begraven in kerken. Lijkklakens, die enige tijd over de kist gelegen hebben moet men mijden.

Matthias Van Geuns overleed op 9 december 1817

Max van Noort

Max van Noort

Max is van het eerste uur af bij het museum betrokken geweest. Hij kende Bob Griffioen - met zijn zuster Margreet Griffioen de naamgevers van het museum - en samen met Hans Houtzager, Arnold Verschuyl en Max van Noort werden er vele verkennende gesprekken gevoerd.

Hij herinnert zich de oprichtingsvergadering op 18 december 1989 in het gebouw van Rehoboth aan de Koornmarkt 64, toentertijd een recent verlaten kraamcentrum. De officiële oprichtingsakte passeerde pas later bij notaris van Engen op 12 april 1990. Het museum werd geopend op 31 mei 1991 door Burgemeester van Walsum. Dankzij zijn vlotte pen werd Max terstond benoemd tot secretaris. Max is altijd met veel plezier aan het museum verbonden geweest. Op de medische en farmaceutische diensten van Gist-Brocades en Eli Lilly & Company heeft hij destijds zijn medische kennis opgedaan. Hij is nog steeds enthousiast over 'De Griffioen' en geeft veel aanbevelingen aan het huidige bestuur om meer bezoekers te trekken. Zo herinnert hij zich van vroeger jaren dat serviceclubs als Rotary, Lions en Probus ons regelmatig bezochten, maar er zijn meer clubs als bijvoorbeeld Inner Wheel en de soroptimisten die nooit bij ons zijn geweest. Daarnaast kwamen verpleegkundigen uit de Bieslandhof en echtgenotes van huisartsen uit het Westland. Studenten geneeskunde, tandheelkunde en farmacie zouden ook regelmatige bezoekers moeten zijn. Wij zouden eveneens de nieuwe en enthousiaste burgemeester Marja van Bijsterveldt dienen uit te nodigen. Samen met Bob schreef/corrigeerde Max de jaarverslagen en schreef hij de brieven aan de

donateurs. Hij herinnert zich eveneens dat er vroeger in het museum gedurende een aantal maanden tentoonstellingen werden gehouden zoals bijvoorbeeld die onder de naam 'ouderdom komt met gebreken'. Deze expositie liet een verscheidenheid aan medische richtingen zien: gynaecologie, urologie, cardiologie, dermatologie, enz. Die trok veel belangstelling, zelfs zo dat er een uitgebreid krantenartikel aan werd gewijd.

Verder legde Max uit hoe onze mooie Simpliciakast in Delft terecht was gekomen. De kast stond in de Meppelse vestiging van Gist-Brocades. Toen de farmadivisie van Gist-Brocades aan Yamanouchi werd verkocht, inclusief de hele vestiging in Meppel, viel de kast zeer in de smaak bij de Japanse firma. Yamanouchi wilde de kast naar Japan transporteren en had al voorbereidingen daarvoor getroffen. Toen hebben Max en Bob de Commissie van Aanbeveling geïnformeerd over deze plannen en met het argument 'cultureel erfgoed' heeft deze commissie een brief geschreven naar de overheid. Zij wisten inderdaad de overheid ervan te overtuigen dat deze kast ons land niet uit mocht. Destijds zaten prof. Jet Bosman, prof. van Lieburg en prof. Beek in die commissie. Het is daarom goed om mensen van aanzien in de commissie te hebben. Zo kwam de kast in Delft terecht.

Max van Noort pleit ervoor om een vitrine te wijden aan Antoni van Leeuwenhoek en aan de productie van Delftse penicilline in de oorlogsjaren. Dit zijn puur Delftse onderwerpen. Toen bij de voedseldroppings op het vliegveld Ypenburg in 1945 ook een paar flesjes Amerikaanse penicilline werden afgeworpen kwamen die terecht bij het laboratorium van de Gistfabriek. En toen bleek dat die volledig identiek waren aan de Delftse in het geheim geproduceerde penicilline. Ook dr. Verschuyf Sr. heeft nog als chirurg een allereerste patiënt met succes met de Delftse penicilline behandeld.

Tenslotte pleit hij voor een vitrine over homeopathie van de firma's Vogel en VSM. Het is een onderwerp waar veel mensen belangstelling voor hebben: zie de dagelijkse televisiereclame. Maar medewerkers van deze firma's willen misschien ook wel eens komen kijken, hoewel Max zelf het wellicht richting kwakzalverij vindt gaan. Maar wat wil je, als je zo lang bij de farmaceutische industrie hebt gewerkt.

Ook brengt Max de doelstellingen van het museum nog eens onder de ogen: educatie, verzorgen van exposities, doelgroepgeoriënteerde rondleidingen, gebruik van ontvangstruimte voor andere doeleinden bijvoorbeeld productinformatie. Hij denkt met veel plezier terug aan zijn jaren bij het Museum De Griffioen maar vindt het, gezien zijn leeftijd, een terechte beslissing dat hij er nu mee stopt. Op 6 september 2016 nam hij afscheid. Elders in dit jaarverslag vindt u nog een artikel van zijn hand en wij vertrouwen erop dat we vaker een artikel van hem mogen plaatsen.

Nettie Berghs

Sterilisatie en desinfectie in de medische geschiedenis

Onderstaand artikel is een samenvatting van de presentatie gehouden op het congres van de SVN op 5 november 2016. De geschiedenis van sterilisatie in de medische praktijk begint met desinfectie. Apparaten voor sterilisatie met waterdamp waren al wel bekend, maar ze werden gebruikt om voedsel te bereiden of beter houdbaar te maken.

Zo was de Fransman Denis Papin (1647-1714) weliswaar opgeleid in de geneeskunde, maar hij werd eerst assistent van Christiaan Huygens in Parijs en later van de natuurkundige Boyle in Londen. Hij ontdekte al in 1680 dat water onder verhoogde druk 'bij meer dan 100° kookte' in zijn zogenaamde 'digester'. Dit was een ijzeren pot met een gladde bovenrand, waarop een van schroeven voorzien deksel rustte. De pot werd voor twee derde gevuld met water en op het vuur

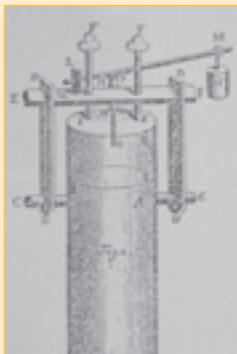

Fig. 1.

gezet. Binnenin de pot kon een tweede metalen afgesloten pot met te verhitten materiaal worden geplaatst. Om te voorkomen dat het geheel zou ontploffen bij oplopende druk, verzag Papin het buitendeksel van een soort ventiel: een uitlaatklep met een stang, waaraan een gewicht werd gehangen. (fig. 1). Door het gewicht te verschuiven kon de druk in de ketel worden gevarieerd. Papin gebruikte de pot als snelkookpan. Hij maakte lijn en gelei uit taai vlees en botten – en dat met besparing van tijd en brandstof. Hij publiceerde dit in 1680 (*A new Digester or Engine for softning bones, containing the description of its make and use in these particulars*). In latere experimenten ontdekte hij ook dat de producten uit de digester veel minder aan

bederf onderhevig waren dan normaal. Een andere ontdekking was dat de potten uit de digester na afkoelen moeilijk te openen waren – alsof er vacuüm op was gezet. De uitvoering van de digester werd in de volgende eeuw wat aangepast tot de zogenaamde Papiniaanse pot, die beschouwd kan worden als voorloper van de autoclaaf.

Papin was een echte uitvinder, niet commercieel ingesteld. Hij heeft dan ook nooit profijt gehad van zijn vinding, i.t.t. zijn landgenoot Nicolas Appert.

Deze suikerbakker experimenteerde eind 18^e eeuw met het inmaken van groenten. Hij deed dit door de voedingsmiddelen in glazen flessen, afgesloten met een stevig ingedraaide kurk, gedurende een bepaalde tijd te verwarmen in kokend water. Zijn kans kwam toen Napoleon in 1800 een grote geldprijs uitloofde voor degene die houdbaar voedsel kon produceren voor de bevoorrading van de troepen. Appert kreeg die prijs in 1809. Hij patenteerde zijn uitvinding en richtte de eerste fabriek van ingemaakte groenten op.

Om het belang van sterilisatie in de medische wereld in te zien was eerst meer inzicht nodig in het ontstaan van infectieziekten. Als een van de eersten kan hier de Hongaar Semmelweiss worden genoemd, die het verband zag tussen kraamvrouwenkoorts en vieze handen. Hij raadde de dokters aan eerst de handen te wassen met chloorwater, als ze meteen na een sectie een bevalling gingen doen. Dit leidde tot een daling van sterfte aan kraamvrouwenkoorts van ca. 15 tot 1%.

Belangrijker was Louis Pasteur. Hij was eigenlijk chemicus en wilde aantonen dat er niet zomaar uit het niets nieuw leven kon ontstaan. Hij ontdekte dat gistingprocessen in voedsel vaak worden veroorzaakt door micro-organismen. En ook dat door verwarmen bij 70-80° de schadelijke micro-organismen kunnen worden gedood – het pasteuriseren, vooral belangrijk voor zuivelproducten en bier. Zijn tijdgenoot Robert Koch ontdekte in 1882 de tuberkelbacil, en in Engeland publiceerde Joseph Lister in 1866 zijn *“On the antiseptic principle in the practice of surgery”*. Om bacteriën weg te houden bij operatiewonden legde hij er in carbol(= fenol) gedrenkt verband op. Bovendien gebruikte hij een carbolvernevelaar om het operatieveld schoon te houden, de zogenaamde Listerspray (fig.2). Met dit apparaat, gebaseerd op een bestaande parfumspray, werd een 5% fenoloplossing na verwarmen verneveld.

Fig. 2.

Fig. 3.

Later werden ook sublimaat (mercurichlorideoplossing) en formaline veel gebruikt voor de desinfectie en bewaring van instrumenten. Voorbeelden zijn de korentangen, waarmee men de (steriele) verbandmiddelen uit de verpakking haalde. Deze werden bewaard in speciale kokers, gevuld met desinfectiemiddel. Formaldehyde werd in de huisartspraktijk gebruikt in de vorm van paraformaldehydetabletten. De pincetten, tangen en wat dies meer zij werden samen met zo'n tablet in een afgesloten glazen bak geplaatst (fig.3). Uit het polymeer van formaldehyde kwam dit in gasvorm vrij, waardoor het zijn desinfecterende werk kon doen.

In het ziekenhuis werd formaldehyde op grotere schaal toegepast, namelijk voor het desinfecteren van patiëntenkamers. Hiertoe verwarmde men in de zogenaamde Breslauer ketel (fig.4) een 40% formalineoplossing. De ketel werd midden in de goed afgesloten kamer gezet om de damp in te laten werken.

de korentangen, waarmee men de (steriele) verbandmiddelen uit de verpakking haalde. Deze werden bewaard in speciale kokers, gevuld met desinfectiemiddel. Formaldehyde werd in de huisartspraktijk gebruikt in de vorm van paraformaldehydetabletten. De pincetten, tangen en wat dies meer zij werden samen met zo'n tablet in een afgesloten glazen bak geplaatst (fig.3). Uit het polymeer van formaldehyde kwam dit in gasvorm vrij, waardoor het zijn desinfecterende werk kon doen.

In het ziekenhuis werd formaldehyde op grotere schaal toegepast, namelijk voor het desinfecteren van patiëntenkamers. Hiertoe verwarmde men in de zogenaamde Breslauer ketel (fig.4) een 40% formalineoplossing. De ketel werd midden in de goed afgesloten kamer gezet om de damp in te laten werken.

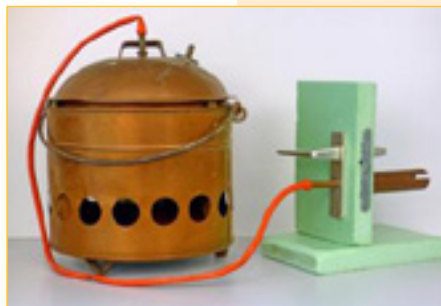

Fig. 4.

Veiliger was waarschijnlijk de methode waarbij de damp uit de ketel via een slang door een 'aangepast sleutelgat' in de kamer werd geleid. Na zo'n 7 uur inwerken werd ammoniakdamp de kamer in geblazen ter neutralisatie van de formaline, waarbij hexamine ontstaat. Dat moest dan weer verwijderd worden en daarna kon de kamer na minstens een week luchten weer worden gebruikt (*Voorlezingen over Ziekenverpleging 1929.*) Dergelijke chemische desinfectie van ruimten gebeurde nog decennia lang in de 20e eeuw.

Fig. 5.

Het principe van de Papiniaanse pot werd inmiddels ook toegepast om geneesmiddelen en materialen te steriliseren, dus met kokend water of stoom. Het was de Duitser Schimmelbusch die de voorkeur gaf aan sterilisatie van verbandmiddelen en instrumenten met stoom boven de toch nogal toxische desinfectiemiddelen. Dankzij zijn *Schimmelbusch-trommels* (fig.5) was het verbandmateriaal na autoclaveren en drogen meteen handig verpakt. Niet alleen trommels bedacht Schimmelbusch, maar ook blikken om instrumenten in te steriliseren. Het museum bezit hiervan een uitgebreide collectie. Een variant hiervan zijn de instrumentendozen met 'ingebouwde' spiritusbrander (fig.6), gebruikt om instrumenten uit te koken in water, of nog beter in soda of boraxoplossing.

Voor het steriliseren van injectie-oplossingen was in 1886 de ampul als verpakking gelanceerd door de Parijse apotheker Limousin, en inmiddels was er tegen het eind van de 19e eeuw een groot aantal methodes in gebruik voor het steriliseren van genees- en verbandmiddelen en hulpmateriaal. In 1898 verscheen een 'Opstel over sterilisatie in de receptuur' van de hoogleraar in de artseneerbereidkunde prof. van der Wielen. De Italiaanse, de Oostenrijkse en de Zwitserse farmacopee van de jaren 1902-1904 stelden al dat injecties altijd steriel moesten zijn, dus niet alleen als de arts het voorschreef (!). Dit laatste gold wel voor wondmateriaal. Sterilisatie met kiemdodende stoffen was alleen toegestaan op verzoek van de arts. Zeker de Zwitserse farmacopee had in de Algemene bepalingen al tamelijk moderne sterilisatiemethoden opgenomen. In de 4e editie van de Nederlandse Farmacopee (1905) is nog nauwelijks iets te vinden op dit gebied. Alleen staat er dat water voor de bereiding van oplossingen voor 'onderhuidse inspuitingen' tenminste 10 minuten moet worden gekookt. Pas in de 5e editie van de Nederlandse Farmacopee (1926) is er een hoofdstuk Medicamenta sterilisata. Hier wordt een hele lijst sterilisatiemethoden genoemd, en ook een aantal regels omtrent de werkwijze en te gebruiken glaswerk utensiliën en verpakking. Het hoofdstuk geeft aanwijzingen over het steriliseren van water, glaswerk en bijv. ook watten en filtreerpapier. Het wordt afgesloten door een lijst van geneesmiddelen met de aanbevolen methode(n). Wat waren de sterilisatiemethoden van de Nederlandse farmacopee Editie V in 1926?

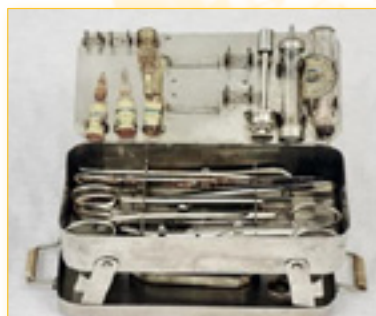

Fig. 6.

- a. Gloeien;
- b. Droge verhitting gedurende 1/2 uur op 170°;
- c. Droge verhitting gedurende 2 uur op 120°;
- d. Verhitting in stroomende waterdamp, gedurende 1 uur op 100°;
- e. Verhitting in waterdamp onder druk gedurende 1/2 uur op 107-110°;
- f. Door koking gedurende 1/2 uur, bij waterige vloeistoffen, waarbij het verdampte water door gesteriliseerd water moet worden aangevuld;
- g. Door verwarming op 60-65° gedurende 1 uur op 5 achtereenvolgende dagen, of op 70-80° gedurende 1 uur op 3 achtereenvolgende dagen, waarbij de temperatuur in de tusschentijden niet lager dan 15° mag zijn;
- h. Door de inwerking van bacteriedoodende stoffen;
- i. Aseptisch, met gesteriliseerd oplosmiddel.

Bij sterilisatie volgens **g** en **i** moet bovendien het glaswerk vooraf gesteriliseerd zijn.

Wij zouden nu veel van die methoden eerder kiemreducerend noemen dan sterilisatie. Maar ook het in 1929 verschenen Commentaar op de Farmacopee is niet mals in zijn kritiek.

Men hekelt het opnemen van “nu eenmaal ingeslopen gebrekkige methoden”, terwijl men juist van de Farmacopee eenduidige richtlijnen zou mogen verwachten. De

Farmacopee laat oplossingen in water van stoffen die daarbij niet ontleden steriliseren volgens **d**, **e** of **f**, zonder daarbij een voorkeur uit te spreken. Het Commentaar waarschuwt al dat

methode **d** en al helemaal **f** steriliteit onvoldoende waarborgen, en dat **e** eerste keus zou moeten zijn. Het Commentaar pleit er dan ook voor dat elke apotheker een behoorlijk sterilisatieapparaat zou moeten hebben. Als voorbeeld wordt het toestel van Lenz genoemd, een soort snelkookpan waarmee temperaturen van 107-110° te bereiken zijn. (fig.7). Waarom nu juist 107-110°? Dit heeft te maken met de manier waarop bij dit toestel de druk (en dus de te bereiken temperatuur) geregeld wordt met gewichten in de vorm van schijven. Blijkbaar werden twee grote en één kleine schijf meegeleverd, want het Leerboek der Recepteerkunde geeft een lijstje van schijven en bijbehorende temperaturen:

Fig. 7.

Bij belasting met	één grote en één kleine schijf	107°
	twee grote schijven	109°
	twee grote schijven en één kleine schijf	110°

Als alternatief voor het toestel van Lenz worden door praktijkapothekers ook snelkookpannen voor huishoudelijk gebruik aanbevolen, vooral omdat die goedkoper zijn.

De hoge prijs van het toestel van Lenz was waarschijnlijk te danken aan het belang van secuur gemaakte schijven ter regulering van de druk. Later verschijnt een moderne uitvoering van de Papiniaanse pot, de zogenaamde Recordpan. Deze wordt voorzien van thermometer en manometer, om het sterilisatieproces beter te kunnen controleren. Varianten van dergelijke sterilisatiepannen werden tot ca. 10 jaar geleden veel gebruikt in apotheken voor de bereiding van oogdruppels. Ze waren zowel geschikt voor stoomsterilisatie bij 120° als voor de kiemreducerende nabehandeling van 30 minuten verwarming in stromende waterdamp.

Jaarverslag museum Griffioen 2016

Algemeen

Dit jaar was ongetwijfeld het 25 jarig bestaan van het museum de belangrijkste gebeurtenis. Hoewel het op gepaste en bescheiden wijze gevierd is, hebben alle betrokkenen uitgebreid bij dit heuglijke feit stil gestaan. Het was voor veel donateurs een leuke mogelijkheid om het museum weer eens te bezoeken. Elders in deze gids is een verslag hierover te vinden. Daarnaast hebben vrijwilligers en bestuur zich actief bezig gehouden met herinrichting en herschikking van de collectie.

Bestuur en vrijwilligers

Per 31 december 2016 was de samenstelling van het bestuur als volgt:

Marga Taal-Boonacker, voorzitter

Hans Lodder, vicevoorzitter

Suzy Dreijer- van der Glas, penningmeester

Nettie Berghs-Jonckers, secretaris

Herbert Wagenaar Hummelinck, lid

Hieruit blijkt dat we afscheid hebben moeten nemen van Max van Noort die vanaf de start van het museum als bestuurslid betrokken is geweest. Op 6 september gaf Max van Noort tijdens een bestuursvergadering te kennen dat hij wegens zijn vergevorderde leeftijd het bestuurslidmaatschap wilde neerleggen. Over Max van Noort is elders in dit verslag meer informatie te lezen.

Vooralsnog is de plaats van Max niet opgevuld in het bestuur aangezien aan het vereiste minimum van 5 zetels voldaan is.

Mogelijk zal dit in de loop van 2017 wel gebeuren.

In 2016 mochten we 4 nieuwe vrijwilligers begroeten. Naar aanleiding van het lustrum meldde Ton van Kan zich aan. Ton van Kan heeft haar opleiding gevolgd op het Johannes de Deo Ziekenhuis in Den Haag. Daarna werkte ze als verpleegkundige op diverse afdelingen van het Bethel ziekenhuis en later in het Reinier de Graaf Gasthuis, o.a. op de long-, kinder- en kraamafdeling. De laatste jaren werkte Ton op de onderzoeksafdeling endoscopie. Ze ging in 1990 met pensioen en woont in Delft

In het najaar gaf Liesbeth Bosch te kennen ook bij Museum Griffioen te willen komen. Liesbeth volgde haar opleiding in het

Siem van Velzen en Ton van Kan

Lia Hulsker

Hippolytus Ziekenhuis in Delft. Ze specialiseerde zich in de hartbewaking op het Westeinde Ziekenhuis in Den Haag. Daarna maakte ze de overstap naar het Reinier de Graaf Gasthuis in Delft en werkte daar achtereenvolgens op de spoedeisende hulp en op de poliklinische behandelafdeling. Ook verzorgde ze het farmaceutische deel van de thuiszorg. Tot slot werkte ze nog 19 jaar in het ROC Mondriaan en gaf daar les op de HBO opleiding voor verpleegkundigen. Liesbeth woont in Delft.

Daarna meldden zich nog Lia Hulsker en Siem van Velzen. Lia heeft vanaf haar diplomering in 1972 tot april 2016 in verschillende ziekenhuizen in Nederland als chirurgisch verpleegkundige gewerkt. Ze heeft ook

voor een periode van 3 jaar, vanaf 1987 voor de Nederlandse Ambassade in Lagos, Nigeria gewerkt. Nu is Lia nog voor het Nivel werkzaam. Lia woont in Rijswijk.

Siem is 33 jaar werkzaam geweest als apotheker in Gouda, in 2 verschillende apotheken en woont in Gouda.

Daarnaast waren de andere vrijwilligers; Jan Bock, Hans Breugem, Anke Hom, Pauline Quaak, Petra Steuteknuel en Onke Tjiam nog steeds actief, net als de bestuursleden.

Gebeurtenissen in 2016.

Bezoeken

We ontvingen de directeur ,Judith Tegelaers, van Erfgoedhuis Zuid-Holland dat op Oude Delft 116 in Delft gevestigd is, op 1 maart voor een kennismakingsbezoek. Het Erfgoedhuis organiseert veel interessante cursussen en bijeenkomsten. Op 26 september brachten we met 9 vrijwilligers en bestuursleden een bezoek aan onze overburen, museum Tetar van Elven. We waren onder de indruk van hun goedlopende organisatie en het grote aantal vrijwilligers. We hopen in de toekomst op een nuttige samenwerking.

Externe vitrines

De vitrine in het Bravis ziekenhuis in Roosendaal werd leeg gehaald. In verband met verbouw en herinrichting werd onze vitrine overbodig. De vitrines bij de KNMG en bij de Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten in Zeist werden opnieuw ingericht.

We hopen een vitrine in het nieuwe Reinier de Graaf Gasthuis in Delft te mogen inrichten maar dat kwam helaas nog niet rond in dit kalenderjaar.

Presentaties

We ontvingen in mei een groep sterilisatiemedewerkers uit het LUMC in ons museum. Zij verzochten ons om tijdens hun congres in november een voordracht te houden over steriliseren in vroegere tijden. Suzy Dreijer-van der Glas, onze penningmeester, gaf aan de oproep gehoor en verzorgde de presentatie, waarbij uiteraard

ook ons museum werd belicht. Tevens waren een aantal van onze vrijwilligers op het congres aanwezig om een stand te bemannen die we op het congres mochten inrichten.

Bij de Farmaceutisch Historische dag op 3 november, die opium en de Opiumwet als onderwerp had, verzorgden wij een kleine expositie van historische verpakkingen van opiaten.

Commissie van Aanbeveling

Na het overlijden van Prof. Dr. Ir. W.J. Beek vorig jaar, mochten we dit jaar de heer drs. C.A.C.M. Oomen, directeur van zorgverzekeraar DSW, verwelkomen als nieuw lid.

Rondleidingen

Zoals ook op onze website wordt gemeld, geven wij rondleidingen aan groepen op afspraak. Wij ontvangen dan 10 tot 20 personen voor een bezoek. Ook kleinere groepen ontvangen we graag. Hoewel we ook dit jaar weer aanwas van de vrijwilligers hebben, is het nog niet mogelijk om een vaste openstelling van bijv. een middag per week te realiseren. Toch is dit wel iets wat wij in de toekomst hopen te kunnen doen.

Diverse groepen kwamen ons museum bezoeken. 5 grote groepen met leerling-verpleegkundigen en -verzorgenden bezochten ons met hun docenten.

Families kwamen bij ons kijken om daarmee mede een heuglijk feit in de familiekring te vieren. Een aantal verpleegkundigen en andere medewerkers uit diverse ziekenhuizen bezocht ons alsmede enkele cultuur- en museumclubs. Bijzonder was de ontvangst van de Nederlandse Tin Vereniging die in Delft zijn jaarvergadering organiseerde en ons vereerde met een bezoek. Ook ontvingen we een groep dames van de Lions. Een groep gidsen van Happy Day tours bezocht ons met het oogmerk in de toekomst een medische wandeling in Delft te organiseren, gecombineerd met een bezoek aan ons museum. Ook Gilde Delft heeft dergelijke plannen en zij bezochten ons al eerder.

Op 25 oktober ontvingen we een delegatie van Museum de Dorpsdokter in Hilvarenbeek, waarbij de nodige informatie en ervaring werd uitgewisseld.

Verder bood ons museum dit jaar 2x onderdak aan een deel van de cursus 'Rondleidingen' van Erfgoedhuis Zuid-Holland waar veel van onze vrijwilligers aan deel namen.

Zoals gebruikelijk ontvingen we veel enthousiaste reacties van de bezoekers.

Voortgang in het museum

Wederom zijn alle vrijwilligers aan de slag gegaan met het opruimen en opnieuw indelen van alle ruimtes aan de Koornmarkt.

De herinrichting van de ontvangstruimte was net voor de viering van het lustrum klaar en kon op 4 juni getoond worden. Er werden een aantal vitrines en ladekasten aangeschaft waardoor de diverse items beter tot hun recht komen. Ook de patiëntenkamer werd dit jaar aangepakt. Het bed werd anders neergezet waardoor de presentatie van alle voorwerpen verbeterd werd.

De 'Reinier de Graaf' kamer werd ook onderhanden genomen waarbij de figuur Reinier de Graaf uit de opstelling verdween maar de interessante wasmodellen beter opgesteld konden worden. Voor de andere wasmodellen werd ruimte

gemaakt op de eerste verdieping om een betere opslag zonder direct invloed van daglicht te verwezenlijken.

Onze huisschilder gaf de hal een facelift waardoor de ontvangst voor bezoekers verbeterd werd. Ook de buitendeur werd opnieuw geschilderd en voorzien van een extra slot. Een aantal ramen kreeg nieuwe zonwering, wat gordijnen overbodig maakte. De kozijnen op de eerste verdieping werden daarvoor opgeknapt.

Een installatiebedrijf werd in de arm genomen om de elektrische bedrading te controleren en waar nodig te vervangen. Een computer en beamer werden aangeschaft om de inleiding te presenteren.

Nieuwe aanwinsten

De familie Klunder kwam een doos met apotheek- en laboratorium benodigdheden brengen. We troffen daar een door apotheker Paris ontwikkelde kleine installatie voor het spoelen van flesjes aan.

Mevrouw A. Nauta bezorgde ons een aantal boeken dat dankbaar geaccepteerd werd en voor een deel aan de collectie boeken werd toegevoegd.

Een aantal kleine metalen klisteurspuitjes, volgens zeggen nog tot de 50iger jaren gebruikt;

Enkele metalen 'kaakafdrukken' beide van een mevrouw die in Delft woont.

Van J.Braaksma, oud-gynaecoloog te Helmond, een doos met cystoscopie apparatuur.

Van Eugene Hardy, oud-ziekenhuisapotheker van het acad. Ziekenhuis Maastricht, een grote kist met 120 fraai verpakte flesjes met homeopathische middelen van Homeopat Centralapotheke Dr.Willmar Schwabe, Leipzig. Oorspronkelijk afkomstig van mw. Johanna Soons, voormalig hoofdassistent van de ziekenhuisapothek van ziekenhuis St Annadal in Maastricht.

Van Siem van Velzen ontvingen we een doosje met 12 "Laminariastifte steril" van Braun Melsungen. De buisjes bevatten staafjes van een bepaald soort wier, dat opzwellt in vocht. Destijds gebruikt voor het oprekken van de baarmoedermond, voorafgaand aan de bevalling. Uit apotheek Weijer te Gouda.

Simplicia

In 2015 ontdekten we een aantal simplicia verzamelingen in het museum. Met de hulp van Raymond van der Ham werden ze geïnventariseerd. Raymond schreef er een artikel over dat in het jaarverslag van 2015 werd gepubliceerd. In 2016 gaven we een boekje uit over de simplicia verzamelingen in het museum t.g.v. het lustrum. In 2017 zullen we de simpliciaverzamelingen tentoonstellen in ons museum en Raymond zal een overzichtswerk van alle verzamelingen in Nederland uitgeven. We zullen in het museum ook zeker aandacht besteden aan het boek.

Opleidingen

Dank zij het bezoek van mevrouw Tegelaers, ontdekten we de cursussen die door het Erfgoedhuis Zuid-Holland georganiseerd worden voor vrijwilligers van musea. Er werden cursussen gevolgd over 'rondleiden', communicatie, good house-keeping, sponsorwerving en klantvriendelijkheid waar bijna al onze vrijwilligers aan deelnamen. We hopen ook volgend jaar weer een aantal cursussen te kunnen volgen.

Terugkijkend op 2016 hebben we weer een productief jaar achter de rug waarin veel bereikt werd voor het museum. We ontvingen leuke groepen bezoekers en kregen de gelegenheid om op een aantal momenten reclame te maken voor museum de Griffioen.

Nettie Berghs 28 januari 2017

Begunstigers

Apotheek Flevowijk Kampen
Hof van Delft apotheek, Delft
Nunspeetse Apotheken, Nunspeet
Apotheek Het Oude Land, 's-Gravenzande
Mevrouw Abbo-Tilstra, Huissen
De heer dr. BJM Aulbers, arts, Delft
De heer ABM Bensmann, Delft
De heer J van de Berg, Goirle
Mw. Dr. Al Bierman, Rotterdam
De heer drs. AL Bouwman, Amsterdam
De heer RG Bruinsma, Delft
Mevrouw F van Daalen, Delft
De heer en mevrouw Dorrenboom-Krijgsman, Rotterdam
DSM, Delft
DSW Zorgverzekeraar, Schiedam
Mevrouw Mr. E. Elkerbout, Rijswijk
E Media Groep, Broek op Langedijk
Mevrouw T.TH. Fleur, Delft
De heer P.Flieringa, arts, Zandvoort
De heer RS Gebel, arts, Alphen a/d Rijn
De heer drs. JTh van Geest, Den Haag
GGZ Delfland, Delft
Van Haaren Vastgoed, Delft
Mevrouw MWD Haensel-van Schaardenburg, Den Haag
De heer LWF Harmsen, Delft
Mevrouw W. Hoekstra-Klein, Delft
Mevrouw AJML Jaques, Den Haag
De heer JC de Jonge, Bunnik
Mevrouw dr. J.Joosse-Bouma, Paterswolde
Mevrouw drs. JJM Juffermans, Leiden
Mevrouw A van Kan, Delft
De heer ir. EJ Klip, Dalen
De heer dr. H. Klunder, Delft
De heer drs. PH van Kogelenberg, Leerdam
De heer SCH Koning, Den Haag

Kon.Ned. Mij t.b.v.d. Pharmacie, Den Haag
Mevrouw A. Lagerwerf, Delft
De heer EHM Lange, arts, Delft
De heer dr. JS Meulenhoff, Oosterbeek
De heer CFJ Minderop, arts, Rotterdam
Mevrouw C Moll-Zanen, arts, Nijmegen
De heer dr. ABJ Noach, Oss
Mevrouw B Nolman, Delft
De heer drs. EP Oldenkamp, Bilthoven
Stg Pensioenfonds Medisch Specialisten, Zeist
De heer Pijpers, arts, Boxmeer
Mevrouw drs. A.Quaak-Qualm, Alphen a/d Rijn
De heer ir. DFH de Quartel, Delft
Mevrouw HM van Raalte-Geel, Den Haag
Reinier de Graaf Groep, Delft
Mevrouw dr. HL Roelfsema-vd Wissel, Langelo
Mevrouw I.Rosier, Den Bommel
De heer GHJ Rosier, Schipluiden
Mevrouw ACE Schut, Haarlem
De heer drs. HM Snoek, Vlissingen
De heer MAJ van der Spek, De Lier
De heer prof.dr. A.Struyvenberg, Oegstgeest
Mevrouw C Th Tersmette, Rijswijk
De heer FCM Touw, arts, Poeldijk
De heer drs. RM Uhlmann, Wolfheze
De heer HR Verwers, arts, Velp
Mevrouw W. de Vlaming, Delft
Mevrouw AM Vijgen-Dres, Noordwijk aan Zee
Mevrouw MJ van Walraven-Vlessing, Oegstgeest
De heer P van Wiechen, Den Haag
De heer en mevrouw BA Yeu, Boxtel

Adverteerdersindex

Astellas Pharma B.V. – omslag 4
DSW Zorgverzekeraar – omslag 2
Famos B.V. – omslag 3
Apotheek Flevowijk – omslag 3
KNMG – omslag 2